

Nina Błaszczyk <https://orcid.org/0000-0003-2708-389X>
Akademia Humanistyczno-Ekonomiczna w Łodzi
e-mail: n.blaszczyk@onet.pl

Definicja i dylematy współczesnej tolerancji

Definition and dilemmas of contemporary tolerance

https://doi.org/10.25312/2391-5145.17/2022_08nb

Streszczenie

Artykuł podejmuje temat rozumienia tolerancji i postaw społecznych wobec zjawisk uznawanych za „inne” lub „obce”. Próba zdefiniowania terminu oraz zasygnalizowania nieścisłości w jego interpretacji została przeprowadzona na przykładzie wybranych problemów współczesnego społeczeństwa. Poddano analizie podziały dotyczące między innymi sytuacji mniejszości seksualnych, Kościoła katolickiego oraz pandemii koronawirusa. Głównym celem artykułu jest zachęcenie do podjęcia krytycznej autorefleksji i propagowanie właściwych postaw tolerancyjnych. Zauważono bowiem, że samo manifestowanie poglądów przy pomocy haseł nie jest jeszcze równoznaczne z aktywnym działaniem. Zwiększenie świadomości społecznej na ten temat może przyczynić się do budowania empatycznego i życzliwego porozumienia, a także rozważnego dialogu ponad podziałami. Każdy człowiek niezależnie od głoszonych poglądów, pochodzenia czy wyznania zasługuje na szacunek i akceptację.

Słowa kluczowe: współczesna tolerancja, dyskryminacja, szacunek, komunikacja, odpowiedzialność, Kościół katolicki, mniejszości narodowe, LGBT+, pandemia koronawirusa

Abstract

The article deals with the understanding of tolerance and social attitudes towards phenomena considered “other” or “foreign”. An attempt to define the term and signal inaccuracies in its interpretation was carried out through a case study of selected problems of modern society. The divisions concerning, among others, the situation of sexual minorities, the

Catholic Church and the coronavirus pandemic. The main aim of the article is to encourage critical self-reflection and to promote proper tolerant attitudes. It has been noticed that the mere manifestation of views with the use of slogans is not tantamount to active action. Increasing social awareness on this subject can contribute to building empathetic and kind understanding, as well as a deliberate dialogue across divisions. Every person, regardless of their views, origin or religion, deserves respect and approval.

Keywords: contemporary tolerance, discrimination, respect, communication, responsibility, the Catholic Church, national minorities, the LGBT+ community, the coronavirus pandemic

Tolerancja to popularny we współczesnym świecie termin, którym ludzie posługują się coraz chętniej, najczęściej w kontekście obrony swoich poglądów czy przekonań. Obecnie jedni chcą być postrzegani jako tolerancyjni, kierując się osobistymi pobudkami i motywami, a inni wręcz przeciwnie – przyjmują postawę negującą zasadność istnienia tolerancji. Zauważa to między innymi Marek Czyżewski, który pisze: „jedni piętnują brak tolerancji i apelują o jej obecność w wielu dziedzinach życia. Inni odnoszą się do idei tolerancji z rezerwą i sceptycyzmem, a niekiedy wręcz z niekłamaną niechęcią”¹.

Bez wątplenia jest to jednak żywy i aktualny temat w dzisiejszym społeczeństwie. W świetle współczesnej „mody na tolerancję” nie sposób nie zapytać, czym ona właściwie jest. Czy wszystkim dookoła zależy na jednej i tej samej tolerancji? Czy na pewno to pojęcie jest właściwie rozumiane? Czy tolerancja zawsze jest zjawiskiem pozytywnym? Czy może oznaczać przyzwolenie na zło? Kim jest człowiek tolerancyjny?

Niniejszy artykuł, stworzony na potrzeby projektu studenckiego z podstaw filozofii, stanowi próbę odpowiedzi na te i inne pytania związane z tolerancją. Na podstawie zebranych danych oraz materiałów bibliograficznych zarysowano wstępną charakterystykę tolerancji. Należy jednak stanowczo podkreślić, że rozważania te opisują jedynie niewielki wycinek problematyki, która jest niezwykle szeroka i rozciąga się na różne płaszczyzny życia ludzkiego – od sfery moralnej aż po przepisy prawne i politykę, w których znajduje odzwierciedlenie. Celem artykułu jest bowiem przede wszystkim zachęta do podjęcia krytycznej autorefleksji na ten temat i sformułowania osobistych wniosków.

Rozważania warto rozpocząć od nakreślenia definicji tolerancji. Tolerancja oznacza pewną postawę moralną, która stanowi poszanowanie dla osób o odmiennym pochodzeniu, kulturze, wyznaniu, poglądach itd. Postawa ta powinna zatem stwarzać przestrzeń do dialogu ponad podziałami, aby zapewnić wzajemne porozumienie. R. Borkowski podkreśla:

Dzięki tolerancji możliwa jest odmiennność, istnienie odmienności sprawia natomiast, że tolerancja jest konieczna. Wynika z istotnych różnic między ludźmi i świadomości,

---

¹ M. Czyżewski, *Tolerancja i nietolerancja: pojęcia i postulaty*, „Etyka” 2011, nr 44, <https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Etyka/Etyka-r2011-t44/Etyka-r2011-t44-s58-78/Etyka-r2011-t44-s58-78.pdf> [dostęp: 14.11.2022], s. 1.

że inni ludzie mają prawo do swej niepowtarzalności. Oznacza cierpliwość i wyrozumiałość dla innych².

Przy próbach definiowania tolerancji nie wolno pominąć cenionego w środowisku filozoficznym opracowania prof. I. Lazari-Pawłowskiej na ten temat³. Wyróżnia ona trzy podstawowe pojęcia tolerancji:

- tolerancję negatywną, którą uznaje za podstawową, a która oznacza brak ingerencji pomimo negatywnej oceny czyichś poglądów lub czynów, przez co w pewnym sensie może być utożsamiana z obojętnością,
- tolerancję pozytywną, oznaczającą akceptację cudzej odmienności w zakresie poglądów lub czynów w sensie pozytywnym, aczkolwiek biernym,
- tolerancję rozumianą jako brak przymusu – ponieważ przy oddziaływaniu na partnerów interakcji ważne jest, aby przeciwstawianie się, pod warunkiem że jest konieczne, miało łagodny charakter.

Jak zauważa w swoich rozważaniach K. Glombik:

Można i należy zatem mówić o tolerancji jako postawie moralnej, będącej jedną z fundamentalnych w kontekście wielorakiego zróżnicowania i pluralizmu poglądów, zachowań i stylów życia charakteryzujących świat w dobie współczesnej⁴.

Opisuje on zatem tolerancję jako postawę w świetle teologii moralnej – akceptację odmiennej opinii, wyznania czy poglądów. Zaznacza także, że zgodnie z chrześcijańskim przekazem⁵ dążenie do dialogu powinno odbywać się w duchu wzajemnej miłości i wyrozumiałości. Co warto podkreślić: „Tolerancja z konieczności nie wyklucza prawdy, ani nie znosi zobowiązania moralnego jednostek do poszukiwania prawdy i kierowania się nią we własnym życiu”⁶.

Można zauważyć, że definicja tolerancji różni się nieco w zależności od kontekstu i reprezentowanego stanowiska. Mimo sformułowanego określenia, jakie można odnaleźć w *Słowniku języka polskiego* czy encyklopedii⁷, nietrudno dostrzec pojawiającą się współcześnie rozbieżność.

² R. Borkowski, *Tolerancja i nietolerancja*, 2003, http://www.biuletyn.agh.edu.pl/archiwum_bip/archiwum_bip_pdf/pdf_116/10_116.pdf [dostęp: 14.11.2022], s. 1.

³ Wnioski prof. Iji Lazari-Pawłowskiej przywołuje P. Wdowiak w swoim artykule *O rodzajach tolerancji w filozofii Profesora Iji Lazari-Pawłowskiej*, „Etyka” 2011, nr 44, <https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Etyka/Etyka-r2011-t44/Etyka-r2011-t44-s52-57/Etyka-r2011-t44-s52-57.pdf> [dostęp: 14.11.2022], w którym charakteryzuje między innymi trzy pojęcia tolerancji.

⁴ K. Glombik, *Tolerancja jako postawa moralna*, „Studia Oecumenica” 2013, nr 13, http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-1dc313fe-c4e6-4980-8161-ade053c235e5/c/08_Glombik.pdf [dostęp: 14.11.2022], s. 1.

⁵ Tolerancja rozumiana w ten sposób (oraz wspomniana powyżej tolerancja rozumiana jako brak przymusu) nawiązuje do chrześcijańskiego przekazu upominania braterskiego z miłością, które można odnaleźć między innymi w *Evangelii św. Mateusza*: „Gdy brat twój zgrzeszy, idź i upomnij go w cztery oczy. Jeśli cię usłucha, pozyskasz swego brata” (Mt 18,15), czy *1 Liście do Tesaloniczan*: „Prosimy was, bracia, upominajcie niekarnych, pocieszajcie małodusznych, przygarniajcie słabych, a dla wszystkich bądźcie cierpliwi!” (1 Tes 5,14), zob. *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu: Biblia Tysiąclecia*, Pallottinum, Poznań 2007.

⁶ K. Glombik, dz. cyt., s. 3.

⁷ Definicja ze *Słownika języka polskiego PWN* brzmi: „poszanowanie czyichś poglądów, wierzeń, upodobań, różniących się od własnych”.

Jedni widzą w tolerancji doniosłą wartość moralną i niezbywalny składnik nowoczesnej demokracji; zdaniem innych idea tolerancji osiągnęła status niepodważalnej, wręcz netykalnej zasady o quasi-sakralnym charakterze [...] Można więc powiedzieć, że strony sporu o tolerancję nie spierają się o to samo⁸.

Być może warto postawić pytanie o słuszność obu tych tez i o to, której z nich bliżej do prawdy.

Należy wspomnieć także, że tolerancja jest ważnym czynnikiem kształtującym społeczeństwo nie tylko lokalnie, ale i międzynarodowo. A. Pomiankowska-Wronka bardzo trafnie ujmuje to zagadnienie:

Wszystkie wymiary życia społecznego i ekonomicznego zostały zdominowane przez procesy globalizacyjne, inicjujące nowe zjawiska oraz mające znaczenie dla bezpieczeństwa międzynarodowego. Mnogość kultur żyjących obok siebie stwarza niebezpieczeństwo powstawania szumów komunikacyjnych. Nieznajomość zasad obowiązujących w danej kulturze prowadzi do upowszechniania stereotypów etnicznych i religijnych, a tym samym do postaw wrogości wobec imigrantów. Imigranci natomiast mogą mieć poczucie alienacji i wyobcowania, co uniemożliwia integrację międzykulturową i asymilację ludności napływającej⁹.

W dalszej części swoich rozważań Pomiankowska-Wronka wskazuje na możliwe działania mające na celu integrację imigrantów ze społecznością oraz na trudności z tym związane. Podobne zjawisko występuje w przypadku innych odmienności, na przykład światopoglądowych czy politycznych.

Jak współcześnie wygląda tolerancja? Na potrzeby projektu studenckiego została przeprowadzona ankieta internetowa, której celem było poznanie opinii respondentów na tematy związane z tolerancją. Pytania dotyczyły między innymi definicji tego pojęcia, subiektywnej oceny poziomu tolerancji w bliskim otoczeniu i kraju, zaobserwowanych przejawów agresji wobec osób o odmiennym pochodzeniu czy wyznaniu, a także możliwych metod zapobiegania nietolerancji. W badaniu wzięło udział 88 ankietowanych. Ponad 90% z nich określiło definicję tolerancji jako „akceptowanie innych takich, jakimi są”¹⁰.

Na pytanie otwarte o ocenę poziomu tolerancji w Polsce oraz o zmiany, które zdaniem badanych należałoby wprowadzić, udzielono dość zróżnicowanych odpowiedzi. Pojawiały się przemyślane i rozbudowane wypowiedzi, które można uznać za konstruktywne uwagi, na przykład:

1. Uważam, że sytuacja poprawia się względem osób cierpiących na choroby psychiczne. Dużo mówi się o depresji, co uwrażliwia na wszelkie problemy natury psychicznej. Dramatycznie sytuacja wygląda względem osób LGBTQ+. Chciałabym, żeby w Polsce osoby te były traktowane jak każdy inny człowiek i miały równe prawa. Rośnie również świadomość na temat ludzi z niepełnosprawnościami. Uważam jednak, że dalej jest dużo do zdziałania. Osoby o innym kolorze skóry są traktowane co raz lepiej przez Polaków.

---

⁸ M. Czyżewski, dz. cyt., s. 2.

⁹ A. Pomiankowska-Wronka, *Europa w obliczu wyzwań: dylematy wielokulturowości*, „Chorzowskie Studia Polityczne” 2015, nr 10, <https://dlibra.wsb.wroclaw.pl/Content/1447/PDF/Europa%20w%20obliczu%20wyzwa%C5%84%20dylematy%20wielokulturowo%C5%9Bci.pdf> [dostęp: 14.11.2022], s. 136.

¹⁰ Na potrzeby niniejszego artykułu przywołano tylko wybrane odpowiedzi z ankiety w celu zasygnalizowania istniejących problemów i podjęcia próby ich interpretacji oraz wyciągnięcia wniosków na ich podstawie.

2. Uważam że Polska to bardzo tolerancyjny kraj czasami aż za bardzo ponieważ niestety dalej społecznie akceptowalne oraz nie karane są postawy wrogie wobec katolicyzmu.
3. Trudna kwestia. Myślę, że źródłem nietolerancji w Polsce jest wzbudzanie silnego lęku przed innością i manipulacja ich wizerunkiem. Gdyby Polska otworzyła się na rozmowy i próbę zobaczenia człowieka w człowieku, byłoby dużo lepiej.
4. Według mnie jest ona na bardzo niskim poziomie, zwłaszcza w gronie osób 40+ gdyż zostali oni wychowani według dawniej panujących zwyczajów i trudno jest im się przestawić. W naszym kraju nie można być spokojnie sobą i żyć w sposób jaki nas uszczęśliwia, ponieważ spotyka nas wówczas wiele przykrości (od jednostek rządzących naszym krajem po najbliższą rodzinę i znajomych)¹¹.

Otrzymano również wypowiedzi częściowe (uwzględniające jedynie pierwszą lub drugą część pytania) o ogólnym i generalizującym charakterze, na przykład:

1. Odpowiedzi w kontekście stanu: „Nie ma tolerancji”, „Uważam, że Polska jest względnie tolerancyjna”, „Jest na bardzo niskim poziomie”.
2. Odpowiedzi w kontekście propozycji zmian: „Wszystko”, „Rząd :)”, „Podejście ludzi”.

Tak ogólne odpowiedzi budzą być może mylne wrażenie chęci przerwania odpowiedzialności na kogoś innego. Owszem, rola rządu i ogółu społeczeństwa ma duże znaczenie, jednak każdy człowiek ma wpływ na kształtowanie rzeczywistości nie tylko lokalnej, ale także krajowej. Z tego względu tak ważne jest chociażby uczestnictwo w wyborach, aby wybrać przedstawicieli, którzy będą sprawowali władzę w imieniu głoszących. Samo głoszenie wielkich haseł nie jest jeszcze tożsame z działaniem, które wymaga realnego zaangażowania i podejmowania aktywnych decyzji.

Jednym z pytań otwartych było pytanie o możliwe sposoby propagowania postawy tolerancji w swoim otoczeniu – wśród bliskich, rodziny, znajomych. Większość ankietowanych wskazała na wartość edukacji przejawiającej się w różnych wariantach, takich jak lekcje w szkołach, spoty informacyjne udostępniane w środkach masowego przekazu, kampanie społeczne, organizowanie akcji edukacyjnych.

Nie jest to zaskoczeniem. Postawy uznawane za nietolerancyjne najczęściej wynikają z lęku, którego podłożem jest z kolei niewiedza. Łatwo posługiwać się zasłyszczanymi frazami, nie weryfikując przy tym ich prawdziwości. Nierzadko prowadzi to do utrwalania szkodliwych stereotypów na temat osób czy grup. Zwiększenie dostępu do wiarygodnych informacji mogłoby prawdopodobnie przynieść wymierne korzyści.

Nieocenioną wartość ma również rola rodziny w tym zakresie. Dzieci i młodzież bardzo często uczą się przez przejmowanie zachowań, które obserwują w swoim środowisku. Młodsze dzieci, dla których nie ma nic dziwnego w innym kolorze skóry, niepełnosprawności czy wyznawanej religii i którym tolerancja przychodzi w sposób naturalny, mogą z czasem pod wpływem widocznej niechęci rodziców wobec inności zmienić swoje przyjazne nastawienie w postawę nieufności, a nawet wrogości. Oczywiście na kształtowanie się postaw przyjmowanych w odpowiedzi na dane zjawiska wpływają także inne czynniki, na przykład środowisko rówieśnicze.

¹¹ Wszystkie wypowiedzi ankietowanych przywołane w artykule zostały zacytowane w oryginalnej pisowni.

Czy możliwe jest całkowite zlikwidowanie zjawiska, jakim jest nietolerancja? Prawdopodobnie nie. Społeczeństwo składa się z osób o rozmaitych poglądach, różnym stopniu dojrzałości, indywidualnym bagażu życiowych doświadczeń. Każda jednostka ma swoje indywidualne cechy i zasoby oraz funkcjonuje w swój własny sposób. Różnice są czymś naturalnym. Nie oznacza to jednak rezygnacji z podejmowania inicjatyw szerzących postawy tolerancji dla różnych zjawisk.

Z pewnością merytoryczny dialog poparty wiarygodnymi informacjami może okazać się wartościowym narzędziem w budowaniu porozumienia ponad podziałami w duchu wzajemnej życzliwości i szacunku. Podobnie jak wartościowe inicjatywy mające na celu edukację. Co ważne, postawę tolerancji można wykształcić, jest to w znacznym stopniu umiejętność nabyta. Z tego względu kluczowe wydaje się zachęcanie społeczeństwa do podejmowania aktywności w swoim środowisku, tak aby każdy mógł czynnie zmieniać rzeczywistość i postrzeganie inności na obszarze, na który ma faktyczny wpływ. Poprzez działania jednostkowe poparte konkretnymi czynami na rzecz jakiejś sprawy można zdziałać naprawdę dużo.

Warto rozpocząć od samokształcenia i poszerzania własnych horyzontów, by nie powielać szkodliwych informacji, które mają niewiele wspólnego z prawdą. Szczególnie ważna wydaje się w tym przypadku praca nad własną umiejętnością krytycznego myślenia i weryfikowania pozyskiwanych informacji za pomocą sprawdzonych źródeł. Nieustanne samokształcenie w tym kierunku może przynieść liczne korzyści. Nie bez powodu osoby potwierdzające własnym przykładem i czynem zaangażowanie w kwestie szerzenia tolerancji są postrzegane przez społeczeństwo jako bardziej wiarygodne, godne zaufania, a także naśladowania.

Komunikacja z drugim człowiekiem jest jednym z najważniejszych aspektów porozumiewania się. M. Rosenberg opracował strategię NVC (z ang. *Nonviolent Communication*) – komunikację bez przemocy, która pozwala na prowadzenie wartościowych rozmów bez niepożądanych zjawisk, takich jak chociażby manipulacja czy wywieranie presji.

Autor NVC proponuje zatem czterofazowy model empatycznej komunikacji, bez przemocy i manipulacji, który stanowi podstawę prowadzonych przez niego szkoleń. Są to: 1) obserwowanie bez oceniania, 2) rozpoznawanie i wyrażanie uczuć, 3) wiązanie aktualnie przeżywanego uczucia z potrzebami (wartościami, pragnieniami), 4) formułowanie konkretnych próśb (ale nie żądań)¹².

Poznanie tych metod i korzystanie z nich może pozwolić na wykształcenie empatycznego oraz nieoceniającego sposobu komunikowania się z innymi.

Inność nierzadko instynktownie budzi w człowieku negatywne skojarzenia. Nieufność, mniej lub bardziej świadomy lęk i poczucie zagrożenia to tylko niektóre z nich. Przyczyny i rodzaje obaw mogą być różne, chociażby strach o brak poszanowania wyznawanych wartości, o miejsce pracy, o bezpieczeństwo, o zdrowie i życie swoje czy bliskich. Może przybierać formę unikania lub wrogości wobec innych ludzi. Wspomnieć należy także o licznych skrajnych zjawiskach niepożądanych, które związane są z brakiem poszano-

¹² K. Mudyń, „Komunikacji bez przemocy” jako metoda przewycięzania i zapobiegania konfliktom, <https://www.uj.edu.pl/documents/1749407/6335bdf3-2d49-4e87-b6c9-7ad63edb7d2b> [dostęp: 14.11.2022], s. 1.

wania dla ludzkiej odmienności. Przejawy rasizmu, ksenofobii, antysemityzmu i innych agresywnych zachowań wobec różnych osób widoczne są we współczesnej rzeczywistości. Dyskryminacja stała się wręcz zjawiskiem powszechnym.

Ankietowani udzielili także informacji dotyczących zdarzeń i sytuacji postrzeganych jako skrajnie nietolerancyjne. To pokazuje, że w ich opinii zachowania, które naruszają dobro oraz przestrzeń osoby poszkodowanej, są niedopuszczalne i nie ma na nie miejsca w przestrzeni społecznej. Wymieniane były wszelkie przejawy agresji, między innymi akty wandalizmu i brak poszanowania symboli („Cięcie krzyży piłą, przeszkadzanie w mszy”), ataki fizyczne, takie jak pobicia czy gwałty, ataki werbalne, jak obelgi, wyśmiewanie („Ubliżanie osobie o odmiennym odcieniu skóry”), przejawy agresji psychicznej („Gdy ktoś wyśmiewa się z ludzi np niepełnosprawnych lub biedniejszych itp.”).

Analizując współczesną sytuację, można zaobserwować liczne ataki na osoby lub grupy osób przez sprawców o odmiennym światopoglądzie. Na ataki narażone są między innymi osoby innego pochodzenia i osoby o innej orientacji seksualnej. Dla zasygnalizowania problemu warto przywołać wybrane, reprezentatywne przykłady.

Sąd Rejonowy w Sopocie rozpatrywał sprawę karną dotyczącą napaści fizycznej na parę lesbijek, w wyniku której kobiety doznały naruszenia ciała i obrażeń. Ponieważ działaniu sprawcy towarzyszyły wyzwiska i komentarze jednoznacznie świadczące o jej uprzedzeniach co do orientacji seksualnej pokrzywdzonych, organy ścigania uwzględniły ten motyw w toku postępowania przygotowawczego. Ten istotny element zdarzenia został też zauważony przez sąd, który w uzasadnieniu wyroku skazującego z dnia 21 maja 2019 r. podkreślił, że poglądy na temat osób LGBT w żadnym wypadku nie uzasadniają przemocy atakującej godność ludzką, w związku z czym zachowanie oskarżonej wymagało ze strony Sądu wyraźnej reakcji prawnokarnej¹³.

Nie można pominąć także ataków na wiernych i kapłanów Kościoła katolickiego, które stają się coraz częstszym zjawiskiem. Nader często dochodzi do profanacji i niszczenia elewacji lub wewnątrz zabytkowych świątyń, kaplic, figur itp. Mają miejsce również agresywne ataki fizyczne prowadzące do obrażeń ciała, w skrajnych przypadkach kończące się śmiercią.

27 października 2020 r. w okolicy stacji benzynowej w Myśliborzu zwolennik liberalizacji prawa aborcyjnego zaatakował wikariusza miejscowej parafii pw. św. Jana Chrzciciela. Sprawca kilkakrotnie zadał kapłanowi ciosy w brzuch i głowę¹⁴.

27 października 2020 r. nieznani sprawcy zaatakowali przy użyciu pałek teleskopowych osoby broniące pomnika św. Jana Pawła II w Wołominie przed dewastacją podczas miejscowego Strajku Kobiet. W wyniku działania sprawców jedna osoba została ranna¹⁵.

¹³ A. Bodnar, *Sytuacja prawna osób nieheteroseksualnych i transpłciowych w Polsce. Międzynarodowy standard ochrony praw człowieka osób LGBT i stan jego przestrzegania z perspektywy Rzecznika Praw Obywatelskich*, „Biuletyn Rzecznika Praw Obywatelskich” 2019, nr 6, <https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/Raport%20RPO%20Sytuacja%20prawna%20os%C3%B3b%20LGBT%20w%20Polsce.pdf> [dostęp: 14.11.2022].

¹⁴ *Raport przedstawiający przypadki naruszenia prawa do wolności religijnej w Polsce w 2020 r., Laboratorium Wolności Religijnej*, <https://laboratoriumwolnosci.pl/wp-content/uploads/2021/02/LWR-Raport-2020.pdf> [dostęp: 14.11.2022], s. 16.

¹⁵ Tamże, s. 17.

Przykłady podobnych ataków, które mają miejsce w Polsce w ostatnich latach, można mnożyć. W znanym przysłowiu *Gdzie dwóch Polaków, tam trzy zdania*, prawdopodobnie jest więcej racji, niż mogłoby się wydawać. Obecnie można wyróżnić wiele rodzajów sporów, które dzielą Polaków: od kwestii moralnych, religijnych, po społeczne czy polityczne. Jednym z najpopularniejszych powodów poza wspomnianymi wcześniej jest pandemia koronawirusa, która w 2020 roku zmieniła cały świat.

Nietrudno zauważyć stworzone podziały i wzajemne wrogie nastawienie również na tym polu. Wykształciły się dwie główne postawy przyjmowane przez społeczeństwo: zastosowanie się do przyjętych przez rząd obostrzeń i zaleceń lub przeciwnie – ignorowanie ich i negowanie istnienia pandemii. Sytuacja wygląda podobnie chociażby w związku z prowadzoną akcją szczepień. Obserwuje się wysoki poziom nieufności społecznej, który może nawet przybrać formę wykluczania pewnych osób bądź grup w społecznościach o innych poglądach na ten temat.

Przejawem negatywnego działania normy społecznej w kontekście trwającej pandemii jest social shaming i postawy ksenofobiczne [...]. Długotrwały stan odosobnienia zwiększa ryzyko pojawienia się postaw szowinistycznych i egoistycznych [...]. Są one sprzężone zarówno z brakiem wiedzy na temat choroby, powstawaniem mitów na jej temat, jak i z wrogością wobec wybranych grup i mniejszości społecznych (np. wobec Azjatów, pracowników medycznych, osób chorych lub ozdrowieńców)¹⁶.

Czy obrona własnych przekonań i potrzeba uzyskania tolerancji dla własnej inności pozwala na atakowanie osób, które mają inne poglądy? Czy wywoływaniem strachu i niechęci lub przemocą można zyskać szacunek u innych osób? Dlaczego tak często dialog zastępowany jest podejmowaniem działań, których celem jest agresja, wręcz usprawiedliwiana wielkimi hasłami o równości, tolerancji czy obronie własnych praw, adresowana do tych, którzy kierują się innymi wartościami, zasadami?

Przypomnijmy raz jeszcze – tolerancja to „wrozumiałość objawiająca się w przyznawaniu innym prawa do posiadania jakichś poglądów oraz do określonego działania, pomimo odmienności własnych poglądów i własnego postępowania”¹⁷. Z całą stanowczością należy podkreślić, że takie ataki z tolerancją nie mają nic wspólnego. Potrzeba bycia zaakceptowanym czy zaimplementowania swoich poglądów na jakikolwiek temat nie usprawiedliwiają w żaden sposób aktów agresji fizycznej lub psychicznej wobec drugiego człowieka. Każdemu człowiekowi bez wyjątku należy się szacunek. Wymaganie tolerancji przy jednoczesnym braku tolerancji dla innych jest co najmniej niewłaściwe.

Warto przywołać myśl, która trafnie oddaje charakter obserwowanego zjawiska. To niezwykle istotna w kontekście niniejszego artykułu opinia, którą powinniśmy poddać osobistej refleksji:

¹⁶ M. Pawińska, R. Zyzik, *Pandemia jako wyzwanie behawioralne*, „Policy Paper” 2021, nr 1, https://pie.net.pl/wp-content/uploads/2021/02/PIE-PP_Pandemia-jako-wyzwanie-behawioralne.pdf [dostęp: 14.11.2022], s. 10.

¹⁷ J. Bazaniak, *Inność obiektem tolerancji. Kształtowanie postaw tolerancyjnych u dzieci w wieku wczesnoszkolnym w ich środowisku edukacyjnym*, „Poznańskie Studia Teologiczne” 2009, t. 23, <https://pressto.amu.edu.pl/index.php/pst/article/download/11721/11575/> [dostęp: 14.11.2022].

O tolerancji najczęściej mówi się tak, jak gdyby stanowiła ona wartość fundamentalną samą w sobie. Czy na pewno tak jest? Nawoływanie bowiem do tolerowania nienawiści wobec innych osób ze względu na ich kolor skóry, wyznanie czy poglądy jest wyrazem sprzeczności z samym sensem pojęcia tolerancji. Absolutna tolerancja, czyli bezwarunkowy szacunek dla odmienności, jest pojęciem samowytrotnym¹⁸.

Nie ulega wątpliwości, że współcześnie można dostrzec swoisty problem z tolerancją, a dokładnie – z jej właściwym zrozumieniem. Trudno bowiem nie ulec wrażeniu, że jest ono przekształcane, czasem wręcz wypaczane, dla uzyskania konkretnych korzyści na własny użytek. Tolerancja tymczasem nie jest bezrefleksyjną zgodą na wszystko. Nie oznacza rezygnacji z własnych przekonań ani przyzwolenia na brak szacunku wobec nich. Nie jest też zjawiskiem wartościującym i wywyższającym tolerancyjnego nad tolerowanego oraz tolerowanego nad tolerancyjnym. Nie może ani nie powinna być zjawiskiem jednostronnym – obie strony powinny darzyć się wzajemnym szacunkiem dla swoich odmiennych poglądów i wartości. Walka o tolerancję wobec poglądów jednych nie może być jednocześnie brakiem poszanowania wartości tych drugich.

Być może rozwiązania problemu dotyczącego braku tolerancji warto zacząć szukać od odpowiedzi na pytanie, czym tolerancja jest dla mnie. Autorefleksja i krytyczne spojrzenie może wnieść bowiem więcej niż mechaniczne powtarzanie popularnych haseł o tolerancji. Przy podejmowaniu takich rozważań wskazane jest sięgnięcie do cenionych źródeł, takich jak rozprawy filozoficzne (w niniejszym artykule zostały zaproponowane rozważania profesor I. Lazari-Pawłowskiej) czy religijny system wartości (na przykład przywołane wyżej odniesienie do nauki chrześcijańskiej i katolicyzmu), pomocne mogą także okazać się rzetelne opracowania naukowe czy encyklopedyczne. Bez oparcia poglądów na obiektywnych podstawach może dojść do subiektywizacji pojęcia według własnego uznania. Takie zjawisko jest niebezpieczne ze względu na ryzyko popadnięcia w skrajności, które z kolei mogą stać się przyczyną dalszych nieporozumień.

Działania poszerzające własne horyzonty i poparcie wiarygodnymi źródłami odgrywają niezwykle istotną rolę w kształtowaniu się zdrowej postawy wobec odmienności. Wszystko po to, aby zweryfikować swoje podejście do tolerancji i jeśli zajdzie taka potrzeba, zmienić własne nastawienie na przyjazne i życzliwe dla inności. Każdy człowiek jest inny, ale każdy bez wyjątku zasługuje na szacunek i akceptację. W dzisiejszym świecie potrzeba otwartości i umiejętnego dialogu prowadzonego wobec każdej ze stron jest bardzo pożądana.

Życie w społeczeństwie wymaga odpowiedniej organizacji zarówno na szczeblu krajowym, jak i lokalnym. Tolerancja rozumiana jako wzajemny szacunek i akceptacja dla odmiennych niż własne poglądów jest jedną z ważniejszych składowych społecznej ładu. Właśnie dlatego tak istotne zdaje się propagowanie właściwych postaw już na wczesnym etapie edukacji w placówkach oświatowych, a przede wszystkim w rodzinnych domach – nie tylko przez poszanowanie odmienności, ale także poprzez szacunek dla posiadanych zasobów, poglądów i zasad moralnych, a zarazem brak przyzwolenia na ich niszczenie czy wyśmiewanie przez kogokolwiek. Budowanie poczucia własnej wartości

¹⁸ P. Wdowiak, dz. cyt., s. 5.

także ma istotne znaczenie. To trudne zadanie staje się dziś wyzwaniem dla każdego współczesnego człowieka.

Bibliografia

Bazaniak J., *Inność obiektem tolerancji. Kształtowanie postaw tolerancyjnych u dzieci w wieku wczesnoszkolnym w ich środowisku edukacyjnym*, „Poznańskie Studia Teologiczne” 2009, t. 23, <https://pressto.amu.edu.pl/index.php/pst/article/download/11721/11575/> [dostęp: 14.11.2022].

Bodnar A., *Sytuacja prawna osób nieheteroseksualnych i transpłciowych w Polsce. Międzynarodowy standard ochrony praw człowieka osób LGBT i stan jego przestrzegania z perspektywy Rzecznika Praw Obywatelskich*, „Biuletyn Rzecznika Praw Obywatelskich” 2019, nr 6, <https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/Raport%20RPO%20Sytuacja%20prawna%20os%C3%B3b%20LGBT%20w%20Polsce.pdf> [dostęp: 14.11.2022].

Borkowski R., *Tolerancja i nietolerancja*, 2003, http://www.biuletyn.agh.edu.pl/archiwum_bip/archiwum_bip_pdf/pdf_116/10_116.pdf [dostęp: 14.11.2022].

Czyżewski M., *Tolerancja i nietolerancja: pojęcia i postulaty*, „Etyka” 2011, nr 44, <https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Etyka/Etyka-r2011-t44/Etyka-r2011-t44-s58-78/Etyka-r2011-t44-s58-78.pdf> [dostęp: 14.11.2022].

Glombik K., *Tolerancja jako postawa moralna*, „Studia Oecumenica” 2013, nr 13, http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-1dc313fe-c4e6-4980-8161-ade053c235e5/c/08_Glombik.pdf [dostęp: 14.11.2022].

Mudyń K., *„Komunikacji bez przemocy” jako metoda przewycięzania i zapobiegania konfliktom*, <https://www.uj.edu.pl/documents/1749407/6335bdf3-2d49-4e87-b6c9-7ad63edb7d2b> [dostęp: 14.11.2022].

Pawińska M., Zyzik R., *Pandemia jako wyzwanie behawioralne*, „Policy Paper” 2021, nr 1, https://pie.net.pl/wp-content/uploads/2021/02/PIE-PP_Pandemia-jako-wyzwanie-behawioralne.pdf [dostęp: 14.11.2022].

Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu: Biblia Tysiąclecia, Pallottinum, Poznań 2007.

Pomiankowska-Wronka A., *Europa w obliczu wyzwań: dylematy wielokulturowości*, „Chorzowskie Studia Polityczne” 2015, nr 10, <https://dlibra.wsb.wroclaw.pl/Content/1447/PDF/Europa%20w%20obliczu%20wyzwa%C5%84%20dylematy%20wielokulturowo%C5%9Bci.pdf> [dostęp: 14.11.2022].

Raport przedstawiający przypadki naruszenia prawa do wolności religijnej w Polsce w 2020 r., Laboratorium Wolności Religijnej, <https://laboratoriumwolnosci.pl/wp-content/uploads/2021/02/LWR-Raport-2020.pdf> [dostęp: 14.11.2022].

Wdowiak P., *O rodzajach tolerancji w filozofii Profesora Iji Lazari-Pawłowskiej*, „Etyka” 2011, nr 44, <https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Etyka/Etyka-r2011-t44/Etyka-r2011-t44-s52-57/Etyka-r2011-t44-s52-57.pdf> [dostęp: 14.11.2022].